

MARJATTA HIETALA

Minne menet historiantutkimus?

Pohdintoja suuntautumisesta ja metodeista

Akatemiaprofessori Marjatta Hietala pohtii artikkelissaan historiantutkimuksemme näkymiä pitkän yliopistollisen ja tiedepoliittisen kokemuksensa perusteella. Hän tarkastelee historian asemaa yhteiskunnassa sekä perää tutkijoilta ja historian alalla toimivilta työssään laatua ja kansainvälisyyttä, sillä muutoin suomalainen historiantutkimus ja historian julkisuuskuva ovat vailla uskottavaa tulevaisuutta.

■ Olen vuosia ollut huolestunut historia-tieteen asemasta tieteiden joukossa.¹ Harvan tieteenalan edustaja joutuu tiedepoliittisessa keskustelussa jatkuvasti puolustamaan oikeutustaan ja vakuuttamaan, että hänen oman alansa tutkija x:n käyttämä metodi on yleisesti hyväksytty ja tieteellinen. Jos historiaa pidetään harrastuksena eikä tieteenä, on pohdittava historiatieteen luonnetta, metodologia ja tutkimussuuntauksia. Jos historia mielletään sellaiseksi kuin sitä itse kunkin koulussa aikanaan opetettiin, on pohdittava historiatieteen asemaa ja yliopistollisen historiakoulutuksen arvoa työmarkkinoilla ja asiantuntemuksena.

Historiantutkimus kuten kaikki tieteelli-

nen tutkimus on pyrkimystä uuden luotettavan tiedon tuottamiseen. Uutta tietoa ja uusia tulkintoja syntyy uusista lähteistä ja avautuvista lähdekokoelmista sekä niiden kriittisestä tutkimuksesta. Uutta tietoa syntyy myös täydentämällä olemassa olevaa tietoa ja tulkitsemalla tiettyjä ilmiöitä uudelleen uusista näkökulmista tai kombinoimalla uutta ja vanhaa tietoa.

Historian heikkoa asemaa tieteenä selittävät ainakin seuraavat seikat:

- tutkimusteemojen mielekkyys
- epätietoisuus historiantutkimuksen käytäntämetodeista
- vähäinen teorioiden käyttö tai niiden täydellinen poissaolo
- epätarkkuus käsitteiden käytössä
- lähteiden luotettavuuden ja edustavuuden ongelmat.

Historiantutkijan nimike ei ole suojattu. Osoituksena historiantutkijan ammattitaidon vähäisestä arvostuksesta on historiikin ja historiantutkimuksen sekoittaminen. Per-

1. Puheenvuoroni kumpuaa niistä kokemuksista, jota olen saanut toimiessani tiedepoliitikassa 1990-luvun lopulla kuuden vuoden ajan ja kahdenkymmenen viiden vuoden ajan yliopistoyhteisössä. Olen saanut lisäsyvyyttä pohdintoilleni historiatieteen asemasta keskusteluista eurooppalaisten kollegojen kanssa kansainvälisissä järjestöissä. Ollessani vuonna 2002 evaluoimassa Ruotsin 20 yliopiston ja korkeakoulun historianopetusta ja tutkijankoulutusta, olen joutunut vertaamaan hyvinkin tarkasti, mikä on meidän asemamme suhteessa Ruotsiin. American Historical Associationin julkaisema kuukausittain ilmestyvä lehti *Perspectives*, Newsmagazine of the American Historical Association on pitänyt minut ajan tasalla siitä, mitkä ovat näkymät Atlantin toisella puolella niin historiatieteen suuntauksissa, metodeissa kuin työmarkkinaodotuksissa.

heensä, kylänsä tai sukunsa historiaa selvittävä maallikko voi kutsua itseään historian tutkijaksi, eikä siitä seuraa sanktioita. Lääkärintointa sen sijaan voi harjoittaa vain laillistettu lääkäri. Kansanparantajille ei tällaista asemaa ole annettu.

Jatko-opiskelijoiden suosituimmat tutkimusaiheet

Mitä ilmiöitä ja aikakausia Suomessa tutkitaan? Tietoa tästä voi saada valmistuneista ja meneillään olevista väitöskirjoista. Otan tarkasteluun jälkimmäisen ryhmän, josta saa selville jatkotutkimusinnostuksen jakautumisen historia-oppiaineissa eri yliopistoissa ja sen, mitä aikakausia Suomessa tällä hetkellä harrastetaan. Aihepiirien analyysiä voi suorittaa vain karkealla tasolla esimerkinomaisesti.

Aineistona ovat Historian 8-paikkaiseen tutkijakouluun tammikuussa 2003 pyrkineet 129 henkilöä ja toisena aineistona tutkijakoulun jäseniksi vuosina 1999–2003 ilmoittautuneet jatko-opiskelijat (299).

Tutkijakouluun hakeneet, tutkijanurasta haaveilevat maisterit (129) jakautuivat oppiaineittain seuraavasti: yleisen historian oppiaineesta pyrki 51 henkilöä tutkijakouluun, Suomen historiasta ja tai Suomen ja Pohjoismaiden/Skandinavian historiasta 38, kulttuurihistoriasta 15, poliittisesta historiasta 11, aate- ja oppihistoriasta 3, talous- ja sosiaalhistoriasta 3, ruotsinkielisistä historia-oppiaineista 3, kirkkohistoriasta 1, ulkomailta 2, yhdellä oli pääaineena Pohjois-Amerikan tutkimus ja yhdellä Euroopan historia.

Mainittujen 129 opiskelijan aihe-alueet jakautuivat aikakausittain seuraavasti: 1800- ja 1900-luvun historia oli vallitsevaa, sillä 90 tutkimussuunnitelmaa käsitteli viimeisen kahdensadan vuoden aikaista historiaa, antiikkia tai Bysanttia 9, keskiaikaa 10 ja 1500–1700-luvun historiaa 16. Mukana oli myös neljä pitkän aikavälin tarkastelua.

Enin osa aiheista kosketteli yhtä tapausta. Vertailevia tutkimusaiheita löytyi vain muutama, kaksi siirtolaisuuden historian aihetta, neljä kuului vertailevaan kaupunkitutkimukseen ja kaksi aatehistorian alueeseen. Yleisen historian tutkijat olivat muita

useammin kiinnostuneita Euroopan ulkopuolisista maista.

Methodisesti oli mielenkiintoista, että tutkimusaiheen määrittelyn perusteella 129 aiheen joukosta löytyi vain kaksi, joiden voi olettaa askarteleavan tilastollisen aineiston parissa. Tyypillisiä aiheita olivat jonkin ilmiön kuvaus tai siitä annettu kuva tai diskurssi tietyssä kontekstissa.

Toinen, laajempi, aineisto käsittää tutkijakoulun listalle vuosina 1999–2003 rekisteröityneet jatko-opiskelijat (299), jotka voivat osallistua historian tutkijakoulun koulutustilaisuuksiin ja seminaareihin. Ryhmään kuuluvat uudet tutkijakoululaiset, vielä väittelemättömät, edelliseen historian tutkijakouluun (1998–2002) kuuluneet, tutkimusprojekteissa väitöskirjaa tekevät ja apurahalla tai muulla yksityisellä rahoituksella väitöskirjaa laativat. Jatko-opiskelijoiden joukossa on seitsemän jatko-opiskelijaa lähitieteistä.²

Jatkokoulutukseen ilmoittautuneista, aktiivisesti tai vähemmän aktiivisesti väitöskirjaa tekevistä runsas neljännes (27 %) suorittaa opintoja yleisessä historiassa ja lähes saman verran Suomen historiassa (26 %). Jos jälkimmäiseen lukuun lisätään Suomen ja Skandinavian sekä Suomen ja Pohjoismaiden historiassa sekä Nordisk historia-oppiaineissa jatko-opintoja harjoittavat (8 %), nousee kotimaisen ja Pohjoismaisen historian tutkijoiden määrä reiluun kolmannekseen kaikista jatko-opiskelua suorittavista. Tutkijakouluun rekisteröityneistä 13 % väittelee poliittisessä historiassa, 10 % talous- ja sosiaalhistoriassa ja 7 % kulttuurihistorian oppiaineessa, 5 % ruotsinkielisissä historia- ja allmän historia-aineissa. Muiden lähialojen väitöskirjojen tekijöitä on 4 %. Aiheiden jakautuma aikakausittain on mielenkiintoinen.

Taulukosta käy selvästi ilmi, että tekeillä olevien väitöskirjojen painopiste on uusimmassa historiassa, josta meillä on myös eniten lähteitä. Yleisen historian puolella tutkitaan melko tasapuolisesti eri kulttuurialueita ja aikakausia. Euroopan ulkopuoliset maat ovat kohteena vain 20 tutkimuksessa. Kuusi tutkijaa käsittelee Yhdysvaltojen, neljä Afrikan, kaksi Lähi-Idän ja kaksi

Taulukko: Historia-aineissa tekeillä olevien väitöskirjojen aiheet aikakausittain

	abs	%
Antiikin historia	6	2
Keskiaika	24	8
1500–1700-luvut	41	14
1800–1900-luvut	222	74
Ei aikakautta tai yli aikakausien	6	2
Yhteensä	299	100

Lähde: Historiatieteiden tutkijakouluun 1999–2003 ilmoittautuneet (tilanne 28.2.2003). www.uta.fi/laitokset/historia/tutkijakoulu; täydentäviä lisätietoja tutkijakouluun ilmoittautuneista rekisteriä ylläpitävältä Simo Leistiltä Tampereen yliopistosta.

Australian historiaa. Uuteen Seelantiin, Intiaan, Kiinaan, Koreaan, Filippiineihin ja Indonesiaan syventyy yksi väitöskirjan tekijä kuhunkin. Riittääkö tämä asiantuntemus Kaukomaille suuntautuvien liikematkojen ja ”attackien” aikakaudella?

Yhä useampien tutkimussuunnitelmien otsikoissa toistuvat sanat: ”mentaliteetit”, ”käsitykset”, ”käsittäminen”, ”tietoisuus”, ”näkemys”, ”diskurssianalyysi” ja jonkin ”kuva” jostakin. Poliittisten tai aatteellisten vaikuttajien tutkimus elää renessanssia, samoin talvi- ja jatkosotaan liittyvä problematiikka, kommunismi monesta eri näkökulmasta, köyhyys ja lama. Ympäristöhistorialliset sekä agrariipolitiikkaan liittyvät tutkimusteemat nousevat nekin oman aikamme kysynnästä.

Yhdysvalloissa Euroopan historia kiinnostaa aiempaa vähemmän. American Historical Associationin presidentti Lynn Hunt kirjoitti järjestön jäsenlehdessä *Perspectives*, miten yliopistollinen historianopetus ja -tutkimus on suuntautumassa Pohjois-Amerikan oman historian lisäksi yhä enemmän maailman historiaan ja pois Euroopan historiasta. Aasia ja Latinalainen Amerikka ovat nousseet tutkimuksen kohteeksi johtuen osittain Yhdysvaltojen nykyisestä väestöllisestä koostumuksesta.³

Suomessa historiaa painotetaan päinvas-

taisella tavalla. Esimerkiksi lukion uusissa opetussuunnitelman perusteissa yhdeksi syventävistä kursseista on suunniteltu Eurooppalaisuutta ja Euroopan unionia.⁴ Globalisaatio-teeman alle mahtuu vain ympäristöhistoria.

Kiinnostus Euroopan historiaan näkyy Suomen Akatemian rahoittamissa hankkeissa. Tähän ovat vaikuttaneet luonnollisesti sekä tutkimusohjelmat että arvioitsijoiden lausunnot. Viimeisten neljän vuoden aikana⁵ rahoitettujen 96 hankkeen joukossa oli 53 yleisen historian tutkimusteemaa, kun Suomen tai Suomen ja Skandinavian tai Pohjoismaiden historian teemoja oli 43. Yleisen historian hankkeista vain kuudessa tutkittiin Aasian tai Afrikan historiaa. Hankkeiden joukossa oli yksi Yhdysvaltoja käsittelevä teema ja yksi kohdistui Etelä-Amerikkaan. Panostus Venäjän historiaan näkyi rahoituspäätöksissä, sillä kaikkiaan kuusi tutkimushanketta käsitteli Venäjää. Kuudessa hankkeessa haluttiin vertailla jotakin ilmiötä kahdessa tai kolmessa maassa ja ilahduttavan monissa tutkimushankkeissa (16) liikuttiin myös pitkällä aika-akselilla, yli vuosisatojen. Aikakausittainen tarkastelu osoitti, että yli puolessa hankkeista (53) tutkittiin 1800–1900-lukuja, 16 hanketta keskittyi uuden ajan alkuun ja 11 aikaisempiin vuosisatoihin, antiikkiin, keskiaikaan. Tämä tutkijanuralle valikoituneiden ja varttuneempien tutkijoiden tutkimusaiheiden jakautuma poikkeaa tohtorikouluun ilmoittautuneiden aiheiden jakautumasta (ks. taulukko) siinä, että yllä mainituissa 96 hankkeessa tutkittiin tasaisemmin eri aikakausia ja selvitettiin pitkiä kehityslinjoja.

Lähdeaineisto ja metodikysymykset

Tuotekehittelyn pitäisi olla historiantutkimuksessa yhtä tärkeää kuin yrityksissä.

2. Historian tutkijakouluun on ilmoittautunut jatko-opiskelijoita seuraavista lähietieteistä: oikeushistoria, taidehistoria, kuvataidekasvatus, teatterin ja draaman tutkimus, gerontologia ja musiikkiteide.

3. Lynn Hunt (2002) 'Is European History Passé?', *Perspectives*, Vol. 40.No. 8 November 2002.

4. Lukion opetussuunnitelman perusteet. Nuorten luokoulutus, Opetushallitus. Luonnos 12.2.2003.

5. Käynnissä olevat hankkeet, Historia ja arkeologia 21.12.2001 <http://www.aka.fi/615hanke.htm> ja

Vuosia vievän tutkimustyön aihetta kannattaa kehittää usealta kannalta, esimerkiksi miten aihe liittyy kansainväliseen tutkimukseen ja omaan urasuunnitelmaan. Työn ohjaajilla on suuri vastuu siitä, mitä tässä maassa tutkitaan. Miten voidaan turvata eri alojen ja kulttuuripiirien riittävä historiallinen asiantuntemus tulevaisuudessa?

Tutkimusaiheen valinta ja lähdeaineisto vaikuttavat suoraan metodien valintaan. Useimmat historian tutkijat tarvitsevat sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia metodeja. Yhä harvempi puurtaa tilastollisen materiaalin tai ministeriöistä Kansallisarkistoon siirrettyjen massa-arkistojen kimpussa. Päätöksenteon vaiheet eivät viime aikoina ole tutkijoita viehättäneet. Tutkijakoulun listoille ilmoittautuneiden 299 jatko-opiskelijan joukossa oli vain kaksi asutushistoriasta ja yliopistojen rakentamisesta kiinnostunutta, joiden olettaisi käyttävän sisäasiainministeriön aineistoja.

Yhä laajeneva hallinnollinen lähdeaineisto edellyttää erilaisia taitoja kuin yhden historiallisen henkilön elämäkertatutkimus. Massa-aineistoja käyttävän tutkijan on osattava otantateorian periaatteet, ja hallintohistoriaan erikoistuva tarvitsee tuekseen ainakin päätöksentekoteoriaa ja käsitystä valtasuhteista. Mitä tulee teorioiden ja metodien soveltamiseen, niin vanha avioliitto yhteiskuntatieteiden kanssa näyttää olevan kariutumassa. Tilalle ovat tulleet perinteiset humanistiset tieteet antropologiasta kirjallisuuteen ja kulttuurintutkimukseen. On selvää että tämä vieroittaa tutkijat organisaatioiden ja järjestelmien tutkimisesta.

Vielä 1970-luvulla katsottiin, että historian tutkijan ja -opettajan ammattitaitoon kuului vähintään kahden yhteiskuntatieteellisen aineen hallinta, eikä kaukana ole aika, jolloin vanhemmaksi lehtoriksi aikovan oli suoritettava aineopinnot (silloinen cum laude approbatur) kansantaloustieteessä. Nykyisin vain ani harva suorittaa kansantaloustieteen tai tilastotieteen opintoja edes perusopintojen verran, eikä monellakaan nuorella maisterilla ole tutkinnossaan mitään yhteiskuntatieteitä.

Muodissa ovat jo kauan olleet niin kut-

sutut pehmeät tieteet ja pehmeät menetelmät. Suosittu diskurssianalyysi liittyy historian tutkimuksen lähelle kirjallisuuden tutkimusta. Kehitys on ollut aivan sama myös sosiologiassa 1990-luvulla, jolloin 90 prosenttia sosiologian opinnäytetöistä oli luokiteltavissa laadullisiksi.⁶

Suomessa ovat maailman vanhimmat tilastosarjat ja vertailevaan tutkimukseen so-pivaa eri maiden historiallista tilastoa on käytettävissä Tilastokeskuksen kirjastossa. Uusinta kansainvälisten järjestöjen ja eri maiden tilastovirastojen tuottamaa materiaalia on runsaasti internetissä. Lähimenneisyyden tutkija voisi tehdä Eurostatin ja OECD:n tilastojen pohjalta vertailevaa tutkimusta erilaisista ilmiöistä naisten koulutuksesta asunnottomuuden ongelmiin, rikollisuuteen, muuttoliikkeeseen tai esikaupungistumiseen.

Edellä esitettyjen 299 tutkimusaiheen joukossa on kuitenkin vain muutama tilastollista aineistoa hyödyntävä tutkimusteema, ja toisen maailmansodan jälkeistä aikaa harastavat pääosin poliittisen historian ja populaarikulttuurin tutkijat. Vallalla ovat yksittäisten ihmisten tai ihmisryhmien asenteiden ja suhtautumisten tutkiminen ja paikallis- tai aluehistoriaan liittyvät teemat.

Jos tarkastellaan vain yhtä tapausta tai muutamaa esimerkkitapausta, voi välttyä kvantitatiivisilta menetelmiltä. Heti, kun tavoitteena on kartoittaa ja analysoida laajemmin joitakin ilmiöitä, joudutaan useimmiten joukkojen kanssa tekemisiin. Tutkija, joka suorittaa vertailuja eri maissa, kaupungeissa tai instituutioissa tapahtuvien samanaikaisten ilmiöiden välillä joutuu miettimään kohteiden vertailukelpoisuutta.

Vertailun onnistuminen edellyttää täsmällisesti määriteltyjen kriteerien valintaa. Ellei mittareita ole saatavissa valmiina, voi niitä kehittää. Tilastokeskuksen tuoreessa julkaisussa *Laatua tilastoissa* selvitetään periaatteita, joilla tilastojen luotettavuutta ja käyttökelpoisuutta voidaan parantaa.⁷ *Suomen Virallisen Tilaston* laatukriteereistä tietojen relevanssi, oikeellisuus, tarkkuus ja vertailukelpoisuus ovat kriteerejä, joihin jokaisen historian tutkijan olisi kiinnitettävä huomiota aineistoa kerätessään.

Pelot ja uhat

Historiantutkimus on tulevaisuudessa yhä enemmän median ja tieteellisyuden ristipaineissa. Media haluaa popularisoitua tai nopeasti popularisoitavissa olevaa tietoa, kun taas historiantutkijan vakava tutkimustyö on pitkäjännitteistä ja pitäytyy tarkoin dokumentaatiossa.

Yleisen käsityksen mukaan ihmiset eivät jaksakaan lukea kokonaisia kirjoja, ja kustantajat julkaisevatkin mielellään moniosaisia kokoomateoksia, ensyklopedioita, joissa odotetaan synteesiä erikoistutkimuksista. Näistä jättiläismäisistä käsikirjoista voi lukea palan sieltä, toisen täältä, samaan tapaan kuin internetiä selatessa. Kirjoittajaksi kelpaa kirjailija paremmin kuin historiantutkija, silloin kun tavoitellaan suurta yleisöä. Suomessa eräät yrityshistoriat ovat tästä syystä pahoin epäonnistuneet. Tutkijoiden on pidettävä laadusta ja ammattitaitovaatimuksista kiinni.

Ensimmäinen uhka on, että historiatiede leimataan harrastukseksi. Harrastus on jokaisen oma asia eikä sitä ole syytä rahoittaa julkisin varoin. Ei olekaan varmaa, että historian asema tieteenä tulee säilymään. Mitä enemmän julkaistaan pääasiassa suurlle yleisölle suunnattuja teoksia ja mukaudutaan median ehtoihin, sitä vähemmän on käyttöä teorioille tai historiografisille katsouksille. Mediassa raja fiktion ja faktan välillä hämärtyy.

Historian suosio ja työmarkkinat

Huolta ei aiheuta historia pääaineenaan valmistuneiden maistereiden työtilanne, joka on pysynyt kohtalaisena. Historian tohtoreiden työttömyys on ollut samaa tasoa kuin muidenkin humanististen alojen tohtorien työttömyys. Tampereen yliopiston rekrytointipalvelujen teettämässä tutkimuksessa seurattiin vuonna 2001 valmistuneiden sijoittumista työelämään vuosi valmistumisen jälkeen. Tampereen yliopistosta historia pääaineenaan valmistuneiden joukossa (29 henkilöä) ei tutkimusajankohtana löytynyt yhtään työtöntä, valmistuneista yhdeksän oli vakituksessa työssä ja 12:lla oli määräaikainen työsuhde sekä muutama oli hoitovapaalla, ja joku toimi yrittäjänä.⁸

Jo runsaat kuusi vuotta sitten *Suomen tieteen tila ja taso-raporttia* varten tehty kysely osoitti, että historia pääaineenaan valmistuneet olivat sijoittuneet niin julkiselle kuin yksityiselle sektorille.⁹

Historian suosion ja yliopistojen virkakenteen välillä vallitsee ristiriita. Historia kiinnostaa ja erityisesti elämäkertoja ja muistelmia myydään. Roy Rosenzweigin ja David Thelenin haastattelututkimus tavallisten amerikkalaisten (1 453 henkilöä) suhtautumisesta menneisyyteen 1990-luvun lopulla toi esiin vahvan historiomyönteisyyden. Haastatelluista neljä viidesosaa oli tallettanut kuluneen vuoden aikaan valokuvia muistoksi menneisyydestä, kolme viidesosaa haastatelluista oli käynyt museoissa tai historiallisissa kohteissa ja osallistunut sukujuhlisiin. Monet olivat katselleet televisiosta historiallisia filmejä ja näytelmiä sekä puolet haastatelluista oli lukenut historiallisia teoksia.¹⁰

Suomessa kiinnostus historiaan syntyy koulussa, koska historia on Suomessa pakollinen aine lukiossa toisin kuin Ruotsissa. Historiaa opiskelemaan hyväksytään Ruotsissa opiskelijoita, jotka eivät ole lukeeet historiaa lukiossa. Opiskelijoiksi hyväksytään todistuksen perusteella. Meillä opiskelija-aines on hyvin valikoitua. Historiaa lukemaan pyrkivä on voinut osoittaa tietonsa ja taitonsa jo reaalikoeksessa. Koulujen historianopetus antoi hyvän pohjan korkeakouluopinnoille, ja pitkään pääsykoeket järjestettiin historian koulukursseista.

6. myönnöt .2002. 96 hankkeessa ovat mukana tutkimusprojektit, akatemiaprofessorien ja -tutkijoiden sekä varttuneiden tieteenharjoittajien hankkeet, tutkijatohortien määrärahat sekä myönnöt ulkomailla opiskelemaan väitöskirjaa valmistelevalle sekä post.doc -tutkijoille Pertti Töttö (1997) *Pirullinen positivismi. Kysymyksiä laadulliselle tutkimukselle*, Jyväskylä, 29.

7. (2002) *Laatua tilastoissa*, Käsikirjoja 43, Helsinki: Tilastokeskus.

8. Tampereen yliopistosta vuonna 2001 valmistuneiden työelämään sijoittuminen. Rekrytointipalvelut. www.uta.fi/rekrytointipalvelut/sijoittuminen

9. 'Suomen tieteen tila ja taso. Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimus', *Suomen Akatemian julkaisuja* 8/97.

10. Roy Rosenzweig 'Popular Uses of History in the United States: Professional Historians and Popular Historymakers', *Perspectives*, Vol 38 No. 5 May 2000; <http://chnm.gmu.edu/survey>.

Into pyrkiä opiskelemaan historiaa ei ole laantunut, vaikka pääsykokeet yliopistoissa ovat vaikeutuneet ja monipuolistuneet. Historianopiskelijoina on viime vuosina voitu hyväksyä vain 10–20 prosenttia hakeneista. Historian suosiota kasvattaa myös historian tutkimuksen käyttämä yleiskieli.

Historia on myös suosittu sivuaine. Esimerkiksi Tampereen yliopiston historian johdantokurssille osallistui syksyllä 2002 yhteensä 170 opiskelijaa, kun pääaineopiskelijoiden määrä oli vain 40. Historian suosio on kasvanut myös muualla. Yhdysvalloissa pääaineena historiaa opiskelevien määrä on noussut kolmen viime vuoden aikana 9 prosentilla.

Väitöskirjavaihe

Ongelmat alkavat väitöskirjavaiheessa. Nykyisin valmistuneista maistereista yhä useampi haluaa jatkaa väitöskirjaan, mikä on toki hyvä maan sivistystasolle. Ongelmaksi muodostuu rahoitus, varsinkin jos opiskelija pitää omassa rakkaassa tutkimusteemassaan. Historian tutkijakoululla on vain kahdeksan paikkaa, ja säätiöt pystyvät rahoittamaan vain muutaman tohtoriksi aikovan opintoja. Moni saa jatkokoulutuksensa erilaisissa tutkimusprojekteissa. Tammikuun valinnoissa yhtä tutkijakoulupaikkaa paikkaa tavoitteli 16 hakijaa. Suhdeluku on lähellä Ruotsin tilannetta, jossa vuonna 2001 aloittaneeseen historian 12-paikkaiseen tutkijakouluun oli 126 hakijaa.¹¹

Nuorten maistereiden kiinnostus historian tutkimukseen pulppuaa halusta ymmärtää menneisyyttä, etsiä omaa identiteettiä. Tutkijanurakin houkuttelee, ja siihen on myös valtakunnallisesti kannustettu.

Yliopistoyhteisö miellyttää, koska siihen on yhteiskunnassamme latautunut suurta kunnioitusta ja arvostusta, Jaakko Suolahtea siteeraten, ”on hienoa saada tehdä jotakin sellaista joka on hauskaa”. Historia on yhtä kiinnostavaa kuin elämä itse. Se tarjoaa valtavan määrän erilaisia lähestymistapoja mikrotason tarkastelusta kansainvälisen politiikan peliteorioihin.

Historian jatkokoulutuksen suosioon vaikuttaa myös se, että tutkijakoulutettava on usein voinut jatkaa väitöskirjan laatimista

samasta teemasta mistä teki pro gradu -työnsä. Jatkokoulutukseen ei ole erillistä pääsykoetta, eikä opiskelijaa rasiteta laajoilla teoreettisilla opinnoilla. Suomessa katsotaan yleisesti, että opiskelijan teoreettiset ja metodiset valmiudet on testattu jo opinnäytteessä, mutta tämä tuskin riittää tulevaisuudessa.

Ruotsissa jatkokoulutukseen on viime vuosina niin kutsutun Tham-reformin aikana voitu ottaa vain ne jatko-opiskelijat, joilla on rahoitus tutkijakouluista, asianomaisilta laitoksilta tai säätiöiltä. Väitöskirjan kirjoittamisen lisäksi tohtoritutkintoon kuuluu runsaasti teoreettisia opintoja,¹² kun taas meillä pääpaino on ollut ja on edelleen oman tutkimuksen kirjoittamisessa. Pääaineen opinnot on meillä voitu korvata osallistumalla seminaareihin ja esittämällä työpapereita kotimaisissa ja kansainvälisissä seminaareissa. Esitelmien ja artikkelien tuottamisesta on tullut niin tärkeä osa historian jatko-opintoja, että ne pahimmassa tapauksessa hidastavat ratkaisevasti väitöskirjan valmistumista. Näin on jo tapahtunut Yhdysvalloissa.¹³

Minkäänlaisia sanktioita ei ole siitä, jos tutkijakoulussa opiskeleva ei saa työtään valmiiksi rahoitusaikana. Koska moni jatko-opiskelijaksi aikova jatkaa suoraan tohtoriksi, ei hänelle ole ehtinyt kertynyt kokemusta työelämästä eikä sen edellyttämistä aikatauluista.

Yliopistovirkojen vähyys

Entä väitelleiden tutkijoiden tilanne? Onnekas hän, joka onnistuu saamaan Suomen Akatemian tutkijatohtorin määrärahan. Pätevytyminen, mikä historiassa merkitsee toisen kirjan kirjoittamista voi tapahtua myös yliassistenttina tai lehtoraateissa. Kun muita virkoja ei olekaan post doc -tasoisille tutkijoille, avoinna oleviin virkoihin on kova paine.

Dosenttitasoisilla tutkijoilla on yleensä vähintään kaksi tai kolme monografiaa, yliopistokokemusta ja kokemusta tutkimuksen ohjaamisesta. Monissa muissa maissa virka väitelleille ja monta teosta julkaisuille historian tutkijoille olisi järjestynyt jo aikaa siten. Professorin virkoihin on meillä poik-

keuksetta 10–15 hakijaa. Ei ole montaa vuotta siitä, kun Norjassa professorin pätevyyden saavuttaneet naisdosentit saivat professuurin ja heidän jälkeensä sama käytäntö ulotettiin miespuolisiin tutkijoihin. Ruotsissa on käynnissä samankaltainen prosessi. Pätevistä lehtoreista tai dosenteista tulee asiantuntijalausuntojen jälkeen professoreita.

Historian alalle ei ole Suomessa perustettu uusia virkoja kahteenkymmeneen vuoteen. Yliopistojen virkarakenteesta päättävät eivät ole olleet kiinnostuneet lisäämään historian virkoja ja lahjoitusprofessuureja ei kahta poikkeusta lukuun ottamatta ole saatu historiaan, ei edes yrityshistoriaan.

Ainoat lisäykset ovat opetusministeriön perustamat naistutkimuksen virat. 1990-luvulla nimitetyn kuuden professuurin voi katsoa hyödyntäneen myös historian tutkimusta, erityisesti teoreettisella ja metodisella tasolla.

Uusia avauksia

Yllättävää on se, ettei laajentuva ammattikorkeakoululaitos ole kysellyt historian tutkijoiden asiantuntemuksen perään. Meillä on pari ammattikorkeakoulua, jotka ovat suuntautuneet humanistisiin aineisiin. Kaipaamme historiallista näkökulmaa ja asiantuntemusta erityisesti terveys- ja hoitotieteen yksikköihin ja tekniikan alueille. Pitkien historiallisten kehityslinjojen tunteminen auttaa ymmärtämään nykytilannetta.

Monista aktiivisista historian tutkijoiden puheenvuoroista ja julkaisuista huolimatta, näyttää siltä, ettei esimerkiksi terveystieteen koulutusohjelmissa ei ole oltu kiinnostuneita historian tutkijoiden asiantuntemuksesta. Vika voi löytyä myös tarjonnasta. Emme ehkä ole osanneet myydä osaamistamme tarpeeksi tehokkaasti.

Esimerkki historiallisen tiedon hedelmällisyydestä terveystieteen alueella: Pohdittaessa kuolleisuuden alenemista oli pitkään vallalla usko lääketieteen keksintöjen ja lääkkeiden ratkaisevaan merkitykseen, kunnes englantilainen Thomas McKeown julkaisi tutkimustuloksensa.¹⁴ Hän laski kuolleisuuden alenemisen pääasiassa lääketieteen, puhtaan veden ja parantuneen hygie-

nian sekä lisääntyneen taloudellisen hyvinvoinnin, ruoan määrän ja laadun ansioksi. Kaksi vuotta sitten ilmestyneessä teoksessaan James S. Riley päätyi esittämään kuusi syytä kuolleisuuden alenemiseen. Näistä neljä oli lähes samoja McKeownin syiden kanssa, mutta viides ja kuudes liittyivät perhemalleihin ja innovaatioiden leviämiseen Terveystieteen parani kun seurattiin porvarillisen perheen mallia ja kun perheenäiti erikoistui kodinhoitoon. Tämän mallin omaksuminen vaikutti Rileyn mukaan yksityisten ihmisten lisääntyvään kiinnostukseen omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa perhetasolla yksilölliseen hygieniaan ja puhtauteen.

Esimerkkini osoittaa, miten monen tieteenalan tietoa tarvitaan, kun halutaan selvittää jonkin ilmiön pitkän aikavälin kehitystä. Historiantutkijan olisi hallittava eri tieteenalojen, kuten tässä tapauksessa demografian, kasvatustieteen ja ravitsemustieteen metodeja.¹⁵

Teknillisissä korkeakouluissa historiallisen tiedon tarve on korvattu tilapäisillä kursseilla ja Helsingin kauppakorkeakoulussa taloushistorian professori jätettiin täyttämättä sen haltijan jäätyä eläkkeelle. Toisin on Saksassa. Saksassa elää edelleen humboldtilainen idea humanistisen koulutuksen ja teknisen koulutuksen yhteisyydestä. Saksan teknillisissä korkeakouluissa opetetaan historiaa ja muita humanistisia tieteitä.

Miten säilytämme historian tieteellisyyden?

Historiantutkijan ammattitaito edellyttää kokonaisuuksien ja pitkien aikasarjojen hallintaa, varmaksi oletettujen asioiden kyseen-

11. Peter Aronsson *Svenska avhandlingar i historia 1997–2001*, November 2002.

12. 'Utvärdering av grundutbildning och forskarutbildning i historia vid svenska universitet och högskolor', Stockholm: Högskoleverket, mars 2003.

13. Lynn Hunt 'Has Professionalization Gone Too Far', *Perspectives* Vol. 40 No.2 February 2002.

14. Thomas Mc Keown (1986) *The role of medicine*, Oxford.

15. James C. Riley (2001) *Rising Life Expectancy: A Global History*, New York. Cambridge University Press.

alaistamista, kykyä käyttää sekä tilastollisia että kvalitatiivisia metodeja sekä teoreettista koulutusta.

Voimme pysähtyä miettimään, mikä on ollut Suomessa tehdyn historian tutkimuksen anti kansainvälisellä tasolla ja minkälaisia läpimurtoja meillä on ollut.

Historiantutkijoiden on kautta aikojen odotettu osallistuvan kansalliseen historiankirjoitukseen. Pitkään, Arvi Korhosen ajoista lähtien, on suomalaisten historian tutkijoiden haasteena ollut tehdä tutkimusta kansainvälisesti merkittävistä ilmiöistä/kysymyksistä ja päästä siten mukaan kansainväliseen keskusteluun. Näyttää siltä, että nykyisin yhä enemmän pitäydytään paikallisiin aiheisiin ja liian harvoin näkee tutkimusta, jossa ilmiö sidotaan Suomea suurempiin yhteyksiin. Paikallisten aiheiden sitominen kansainvälisiin puitteisiin opettaa ajattelemaan. Vertailu tuo usein yllätyksiä, joita aloitteleva tutkija tarvitsee. Tutkimusaiheiden tuotekehittelyllä voidaan päästä pitkälle, kun otetaan huomioon kolme tekijää: tutkijan

oma motivaatio, työnohjaajan tietomäärä ja arvio teeman merkittävyydestä kansainvälisellä tai kansallisella tasolla sekä usein myös yhteiskunnallinen relevanssi. Aihe voidaan rajata hyvinkin pieneksi, mutta ilmiön yhteydet kansainväliselle tasolle ja kansainväliseen tutkimukseen on syytä selvittää.

Tarvitsemme nuoria tutkijoita, jotka hallitsevat historiallista menneisyyttä kapeaa erikoisalaa laajemmin ja osaavat monia metodeja. Minua viehättää Saksan malli siitä, että professorilta vaaditaan varteenotettavaa tutkimusta ainakin kahdesta aihepiiristä. Väitöskirjaa tekevän on syytä tietää, että kilpailu on kovaa ja ettei väitöskirja välttämättä avaa kaikkia portteja. Tarvitaan monia muitakin taitoja kuin tieteellinen kirjoittaminen, jotta historian asiantuntemus kävisi kaupaksi. Taidot voi hankkia. Tämä pätee yhtä lailla niin teoreettisiin valmiuksiin ja metodisiin taitoihin kuin kielitaitoon. Näitä olisi vahvistettava, muutoin historiasta tulee pelkkää huvia ja tiedesana voidaan unohtaa. ■